

βιβλία

**Νίκος Κιτσίκης, *Η φιλοσοφία της νεότερης φυσικής*
Εισαγωγή και σχόλια, Ευτύχης Μπιτσάκης
Εκδόσεις «Gutenberg» (σειρά: Επιστημολογία), Αθήνα 1989**

Το βιβλίο αυτό του Νίκου Κιτσίκη (1887-1978), καθηγητή του Πολυτεχνείου, γεροϋσιαστή, βουλευτή της ΕΔΑ, κυκλοφόρησε το 1947 από τις εκδόσεις «Παπαζήση». Σήμερα επανεκδίδεται από τις εκδόσεις «Gutenberg,» με μια εκτενή *Εισαγωγή* 21 σελίδων και πλούσιο σχολιασμό, από τον Ευτύχη Μπιτσάκη.

Το βιβλίο του Κιτσίκη εκδόθηκε σε μια εποχή σταθεροποίησης του αντεπαναστατικού καθεστώτος που επιβλήθηκε στην Ελλάδα με την αγγλική επέμβαση του 1944, σε μια εποχή που η Αριστερά έπρεπε να συντριβεί όχι μόνο στα πεδία των μαχών, αλλά και στο πεδίο της ιδεολογίας. Το βιβλίο του Κιτσίκη απετέλεσε την πρώτη, συστηματική και από θέση ισχύος αντεπίθεση της ελληνικής Αριστεράς στην προσπάθεια για ιδεαλιστική ερμηνεία των δεδομένων της νεότερης φυσικής και ευρύτερα στην προσπάθεια να θεμελιωθεί ένας αντικομμουνιστικός μυστικισμός με βάση τα νεότερα δεδομένα των φυσικών επιστημών.

Στόχος του Νίκου Κιτσίκη ήταν να αναδείξει τις φιλοσοφικές συνέπειες των νέων φυσικών θεωριών (της σχετικότητας και της κβαντικής θεωρίας), να διερευνήσει την εγκυρότητα των ιδεαλιστικών ερμηνειών της φυσικής και το κατά πόσο οι νέες θεωρίες εναρμονίζονται με το διαλεκτικό υλισμό, πλουτίζουν και διευρύνουν το περιεχόμενό του.

Η δομή του βιβλίου ανταποκρίνεται στο στόχο του συγγραφέα. Πράγματι, στο *Πρώτο Μέρος* του βιβλίου αναλύεται ο επαναστατικός χαρακτήρας των νέων θεωριών, ο κλονισμός των αρχών της κλασικής φυσικής και ευρύτερα η ιστορική-διαλεκτική υπέρβαση του μηχανιστικού κοσμοειδώλου καθώς και ορισμένες από τις ιδεαλιστικές τάσεις που σχετίζονται με τη νέα φυσική. Τέλος, στο πρώτο μέρος δίδεται μια σκιαγραφία των βασικών αρχών της κβαντικής θεωρίας και της θεωρίας της σχετικότητας. Στο *Δεύτερο Μέρος* του βιβλίου αναλύονται οι σχέσεις της σύγχρονης φυσικής με το διαλεκτικό υλισμό. Δηλαδή αναλύονται οι φυσικές θεωρίες στο φως του διαλεκτικού υλισμού και αναδεικνύονται οι φιλοσοφικές τους συνέπειες, και ταυτόχρονα, με μια αντίστροφη κίνηση, δοκιμάζονται οι αρχές του διαλεκτικού υλισμού στο φως των νέων κατακτήσεων. Το βιβλίο τελειώνει με μια σύντομη ανάλυση των μεταστοιχειώσεων και του χωροχρονικού πλαισίου της γενικής θεωρίας της σχετικότητας.

Όπως σημειώθηκε ήδη, το βιβλίο του Κιτσίκη ήταν ένα βιβλίο μάχης. Μια αντεπίθεση στην εκστρατεία του ιδεολογικού σκοταδισμού, από τις θέσεις του μαχόμενου - επιστημονικού υλισμού. Ο βασικός αυτός χαρακτήρας του βιβλίου καθόρισε ως ένα βαθμό και τις αρετές αλλά και τις αδυναμίες του. Το λαμπρό, μαχητικό λόγο, τη γνωσιολογική αισιοδοξία του, την ανάδειξη των διασυνδέσεων επιστήμης - ιδεολογίας και πολιτικής, αλλά ταυτόχρονα και μια υπέρμετρη αισιοδοξία για την επιστημολογική λειτουργία του διαλεκτικού υλισμού, μια, ενίοτε χωρίς αποχρώσεις, απορριπτική θέση φιλοσοφικών ρευμάτων όπως ο υπαρξισμός κλπ., καθώς και μια, συχνά, άμεση σύνδεση της επιστήμης με την πολιτική. Το βιβλίο του Κιτσίκη, συνολικά, ήταν ένα κάλεσμα αντίστασης και αντεπίθεσης από την πλευρά ενός ηττημένου κόμματος, που όπως τονίζει ο επιμελητής της έκδοσης, δεν είχε ακόμα συνείδηση των συνεπειών αυτής της ήττας.

Ποιο μπορεί να είναι το ενδιαφέρον ενός βιβλίου μάχης που γράφτηκε πριν από 43 χρόνια;

Το βιβλίο του Κιτσίκη, όπως και κάθε βιβλίο, έχει αδυναμίες. Και οι αδυναμίες καθορίστηκαν από το επίπεδο της φυσικής της εποχής του, από την τότε ανάπτυξη της επιστημολογίας της φυσικής, και προπαντός από την τότε κατάσταση του διαλεκτικού υλισμού και των αντίστοιχων σπουδών στη χώρα μας.

Ωστόσο δεν υπερβάλλουμε αν υποστηρίξουμε ότι το βιβλίο του Κιτσίκη είναι ένα *Επίκαιρο* βιβλίο, ότι ενδιαφέρει το σημερινό σπουδαστή και το σημερινό αναγνώστη, ότι δεν ανήκει μόνο στη δικαιοδοσία των ιστορικών του μαρξισμού στη χώρα μας.

Από το 1947 μέχρι σήμερα έχουν γίνει τεράστιες προόδους στη φυσική. Ορισμένες θεωρίες της επιδέχονται σήμερα διαφορετική ερμηνεία. Θεμελιώδη προβλήματα, ασαφή εκείνη την εποχή, έχουν απαντηθεί σήμερα, ή έστω φωτίζονται πιο καθαρά. Συνολικά ωστόσο οι γενικές επιστημονικές διερευνήσεις του Κιτσίκη διατηρούν την εγκυρότητά τους, παρά τις κάποιες μονομέρειες, αναπόφευκτες τότε, ή προϊόν των συνθηκών που σημειώσαμε. Εδώ όμως έρχεται να προστεθεί ένα δεύτερο στοιχείο που κάνει περισσότερο επίκαιρο και ενδιαφέρον το βιβλίο του Κιτσίκη. Πρόκειται για την *Εισαγωγή* και τα *Σχόλια* του επιμελητή της έκδοσης.

Πράγματι η *Εισαγωγή* και τα 70 περίπου σχόλια του Ε. Μπιτσάκη τοποθετούν το βιβλίο του Κιτσίκη στην εποχή του και στην εποχή μας. Στην *Εισαγωγή*, κυρίως στα σχόλια, επιχειρείται μια κριτική αξιολόγηση των απόψεων του συγγραφέα με βάση τα σημερινά επιστημονικά δεδομένα. Τέλος, στα σχόλια ο μη ειδικός αναγνώστης θα βρει νέα δεδομένα ή ερμηνείες σε προβλήματα που θέτει ο Κιτσίκης, νέα δεδομένα που αποσαφηνίζουν άλλα προβλήματα και τέλος, ορισμένες σύγχρονες απόψεις, διαφορετικές από αυτές που υποστήριζε στην εποχή του ο Κιτσίκης.

Η *Φιλοσοφία της Νεότερης Φυσικής*, δεν είναι μόνο η πρώτη, με γνώση του θέματος απάντηση του ελληνικού μαρξισμού στα ερωτήματα που έθεσε η νεότερη φυσική. Είναι επίσης ένα επίκαιρο βιβλίο. Η συστηματική και υπεύθυνη κριτική έκδοσή του από τον Ε. Μπιτσάκη ενισχύει το στοιχείο της επικαιρότητας και της εγκυρότητας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Γιώργος Σταμάτης (επιμέλεια), *Οικονομική κρίση και κρατική πολιτική – Η νεοφιλελεύθερη - συντηρητική στροφή στην Ελλάδα σήμερα*

(Κείμενα των Γιάννη Βαβούρα, Γιάννη Μηλιού, Ηλία Ιωακείμογλου, Θέμιδος Μίνογλου και Γιώργου Σταμάτη)

Εκδόσεις «Κριτική», Αθήνα 1990

Με τη ραγδαία επιδείνωση των δημοσιονομικών τον περασμένο χρόνο η οικονομική κρίση και η διαχείρισή της από το κράτος πέρασαν στις πρώτες σελίδες των εφημερίδων. Το αυξανόμενο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για την οικονομική κρίση και την οικονομική πολιτική δεν φαίνεται όμως να το συμμερίζονται και οι οικονομολόγοι. Τον περασμένο και αυτόν εδώ το χρόνο δεν κυκλοφόρησε καμιά σχετική εργασία. Εξαιρεση αποτελεί ο τόμος *Οικονομική κρίση και κρατική πολιτική – Η νεοφιλελεύθερη - συντηρητική στροφή στην Ελλάδα σήμερα* που κυκλοφόρησε σε επιμέλεια Γιώργου Σταμάτη στις εκδόσεις «Κριτική» και συγκεντρώνει άρθρα των Γιάννη Βαβούρα, Γιάννη Μηλιού, Ηλία Ιωακείμογλου, Θέμιδος Μίνογλου και Γιώργου Σταμάτη για την παρούσα οικονομική κρίση και την οικονομική πολιτική στη χώρα μας.

Οι εργασίες του τόμου αναφέρονται στις σημαντικότερες όψεις της οικονομικής κρίσης και της διαχείρισής της από το κράτος: στον ταξικό χαρακτήρα της κρατικής διαχείρισης της οικονομικής κρίσης, στις ασυνέπειες της οικονομικής πολιτικής στο διάστημα 1986/87, στη διάσταση μεταξύ δεδηλωμένων και πραγματικών στόχων του «σταθεροποιητικού προγράμματος» του 1985, στα ελλείμματα του Δημοσίου, στην αποτελεσματικότητα και στα ελλείμματα των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών, στην επιδιωκόμενη από τους εργοδότες σύνδεση των μισθών με την παραγωγικότητα, στο σύστημα της αυτόματης τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των μισθών (ΑΤΑ) ως ενός συστήματος περιορισμού του εισοδήματος των εργαζομένων για την επίτευξη ορισμένων στόχων της οικονομικής πολιτικής και, τέλος, στη σημασία της παρουσίασης ορισμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων ως παρασιτικών και «παροικονομικών».

Στο άρθρο του «Η κρατική διαχείριση της οικονομικής κρίσης» ο Γιώργος Σταμάτης αναλύει τις όψεις της οικονομικής κρίσης, τις δυνατότητες αντιμετώπισής της από το κράτος και το χαρακτήρα της εντέλει της ασκούμενης από το κράτος οικονομικής πολιτικής καταπολέμησης της κρίσης. Τα συμπεράσματα της ανάλυσής του είναι τα εξής: Ότι δεν υπάρχει, όπως λέγεται συνήθως, η κρίση ενγένει, δηλαδή η κρίση που θίγει γενικώς και αδιακρίτως όλους, αλλά υπάρχουν η κρίση για τους μισθωτούς εργαζόμενους (μειούμενοι πραγματικοί μισθοί, αυξανόμενη ανεργία κλπ.), η κρίση για τους καπιταλιστές (μειωμένη ζήτηση, μειωμένος βαθμός απασχόλησης του κεφαλαίου, μειωμένα κέρδη κλπ.) και η κρίση για το κράτος (ελλείμματα του δημόσιου τομέα, ελλείμματα ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών κλπ.). Επίσης, επειδή η κρίση δεν θίγει μόνο την οικονομία αλλά και τα οικονομικά του κράτους, θίγει έτσι και την ικανότητα του κράτους να λαμβάνει μέτρα κατά της κρίσης. Η ανάλυση των μέτρων της κρατικής οικονομικής πολιτικής δείχνει ότι τα μέτρα αυτά δεν είναι μέτρα κατά της κρι-

σης, αλλά μέτρα για την απάλυνση των επιπτώσεων της κρίσης στο ίδιο το κράτος και στους καπιταλιστές, τα οποία επιδεινώνουν τις επιπτώσεις της κρίσης στους μισθωτούς εργαζόμενους. Τα μέτρα όμως αυτά προπαγανδίζονται συγχρότως ως μέτρα κατά της κρίσης ενγένηι.

Στο άρθρο του «Ασυνέπειες της οικονομικής πολιτικής» ο Γιάννης Βαβούρας αξιολογεί το πρόγραμμα λιτότητας των ετών 1985-1987, το γνωστό ως «σταθεροποιητικό πρόγραμμα». Ο Γιάννης Βαβούρας διευκρινίζει ότι το μοντέλο οικονομικής πολιτικής των ετών 1985-1987 είναι ένα μοντέλο, σύμφωνα με το οποίο δεν θεωρείται «πολιτικά» σκόπιμη η ταυτόχρονη επιδίωξη όλων των στόχων της οικονομικής πολιτικής, αλλά η ιεραρχικά διαδοχική επιδίωξή τους (το μοντέλο αυτό παρουσιάζει το «πολιτικό» πλεονέκτημα ότι εμφανίζει μια οικονομική πολιτική ως επιτυχημένη, επειδή μετρά την επιτυχία της όχι στην επίτευξη όλων των στόχων, αλλά στην επίτευξη αυτού μόνο του στόχου που έχει η ίδια ανάγκη σε κύριο στόχο). Στη συνέχεια απαριθμεί τους στόχους και τα μέσα του σταθεροποιητικού προγράμματος 1986-1987 και παραθέτει τα αποτελέσματα και τους δείκτες επιτυχίας των στόχων αυτού του προγράμματος. Στην αξιολόγηση που ακολουθεί, ο Γιάννης Βαβούρας υποβάλλει πρώτα σε κριτική τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για τη βελτίωση του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών, δηλαδή την υποτίμηση του νομίσματος και τη μέσω δραστηκής μείωσης των πραγματικών μισθών μείωση του κόστους εργασίας. Παρατηρεί επίσης ότι η βελτίωση που επήλθε στο ισοζύγιο αυτό οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στη μείωση της τιμής του πετρελαίου, στην αύξηση των μεταβιβαστικών πληρωμών από την ΕΟΚ καθώς και στην πτώση του δολαρίου και των επιτοκίων της διεθνούς χρηματαγοράς. (Οι ίδιοι παράγοντες συνέβαλαν και στη μείωση του ελλείμματος του Δημοσίου). Παρά τα μέτρα, το έλλειμμα του ισοζυγίου *εμπορικών συναλλαγών* (χωρίς καύσιμα) αυξήθηκε το 1986 κατά σχεδόν 13% και το 1987 (με καύσιμα) κατά περίπου 22%. Ακολούθως ο Γιάννης Βαβούρας επικρίνει την πολιτική καταπολέμησης του στασιμοπληθωρισμού μέσω μείωσης της ζήτησης, δηλαδή, στην πραγματικότητα, μέσω μείωσης των πραγματικών μισθών (η οποία αγνοεί τη δυνατότητα καταπολέμησης του στασιμοπληθωρισμού μέσω διορθωτικών μεταβολών της οικονομίας) καθώς και την πολιτική μείωσης του ελλείμματος του Δημοσίου μέσω μείωσης των δαπανών, και μάλιστα των επενδυτικών δαπανών, του Δημοσίου (η οποία αγνοεί τη δυνατότητα αύξησης των φορολογικών εσόδων μέσω πάταξης της φοροδιαφυγής). Από την ανάλυση της εισοδηματικής συνιστώσας του προγράμματος προκύπτει, τέλος, ότι στο διάστημα 1986-1987 τα *πραγματικά* κέρδη των επιχειρήσεων αυξήθηκαν κατά περίπου 14%, τα *πραγματικά* εισοδήματα στη γεωργία μειώθηκαν κατά 26% και τα *πραγματικά* εισοδήματα των μισθωτών κατά 17%. Τα συμπεράσματα που εξάγει ο Γιάννης Βαβούρας από την ανάλυσή του είναι ότι το «σταθεροποιητικό πρόγραμμα» 1986-1987 όχι μόνο δεν πέτυχε τους στόχους του, αλλά και δεν συνέβαλε καθόλου στη λύση άλλων μακροχρόνιων προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας.

Με το «σταθεροποιητικό πρόγραμμα» 1986-1987 ασχολούνται και οι Γιάννης Μηλιός / Ηλίας Ιωακείμογλου στο άρθρο τους «Διακηρυσσόμενοι και άδηλοι στόχοι του “σταθεροποιητικού προγράμματος” του 1985. Μια κριτική αποτίμηση». Οι δυο συγγραφείς διαπιστώνουν ότι κατά τους πολιτικούς και οικονομικούς σχεδιαστές του προγράμματος ο κύριος στόχος του ήταν η μείωση του

ελλείμματος του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών και τα μέσα για την επίτευξη αυτού του στόχου ήταν η υποτίμηση της δραχμής, η μείωση του διαθέσιμου προσωπικού εισοδήματος των εργαζομένων και η μείωση του πληθωρισμού. Σημειώνουν επίσης ότι οι σχεδιαστές του προγράμματος υποστηρίζουν σήμερα ότι το πρόγραμμα πέτυχε τους σκοπούς τους. Στη συνέχεια επικεντρώνουν την ανάλυσή τους στην κατάδειξη της διάστασης μεταξύ των παραπάνω δεδηλωμένων και των πραγματικών στόχων του προγράμματος. Η κριτική τους εστιάζεται κυρίως στο σημείο ότι η επιδείνωση του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών το 1985 οφειλόταν σε δυσμενή εξέλιξη όχι του ισοζυγίου εμπορικών συναλλαγών, αλλά του ισοζυγίου αδήλων πόρων. Στη συνέχεια οι συγγραφείς αναπτύσσουν την θέση ότι, παρά την υποτίμηση της δραχμής το 1985, μετά το 1985 η δραχμή ανατιμήθηκε σε πραγματικούς όρους απέναντι στα νομίσματα των ανταγωνιστριών χωρών επειδή η αύξηση της ισοτιμίας της δραχμής (μέσω υποτίμησης και διολίσθησης) ήταν μικρότερη από την αύξηση των προϊόντων των ανταγωνιστριών χωρών. Στη συνέχεια οι συγγραφείς αναλύουν τα αίτια της σημερινής οικονομικής κρίσης των καπιταλιστικών χωρών. Ως αιτία αναφέρουν την αύξηση του συντελεστή κεφαλαίου και την αδυναμία μείωσης των μισθών κάτω από ένα ορισμένο όριο. Η κρίση περιγράφεται έτσι ως κρίση υπερσυσσώρευσης. Η δυνατότητα εξόδου από την κρίση που προσφέρεται για το κεφάλαιο συνίσταται στην αναδιάρθρωση της παραγωγής και στη χρησιμοποίηση τεχνικών που μειώνουν το συντελεστή κεφαλαίου.

Στο άρθρο του Γιώργου Σταμάτη «Κρίση και ελλείμματα του δημόσιου τομέα» αναλύονται η σημερινή δημοσιονομική κρίση και τα μέτρα που ελήφθησαν προσφάτως από την κυβέρνηση για την αντιμετώπισή της. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το μέρος το οποίο πραγματεύεται τη χρηματοδότηση του ελλείμματος του Δημοσίου από τις εμπορικές τράπεζες.

Ακολουθεί το άρθρο του Γιάννη Βαβούρα «Βελτίωση της αποτελεσματικότητας και όχι απλώς περιορισμός των διαχειριστικών ελλειμμάτων των δημόσιων επιχειρήσεων», το οποίο πραγματεύεται τους σχετικούς με τις ΔΕΚΟ στόχους της κρατικής πολιτικής. Το συμπέρασμα του Γιάννη Βαβούρα είναι ότι η οικονομική πολιτική πρέπει να λαμβάνει μέτρα για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας κι όχι απλώς για τη μείωση των διαχειριστικών ελλειμμάτων των δημοσίων επιχειρήσεων.

Ο Γιώργος Σταμάτης στο άρθρο του «Η σύνδεση των μισθών με την παραγωγικότητα» δείχνει τι μπορεί να σημαίνει για τους εργαζόμενους αυτή η σύνδεση, την οποία επιδιώκουν οι εργοδότες. Αφού πρώτα δείξει με παραστατικό τρόπο ότι δεν είναι δυνατό να υπολογισθεί η παραγωγικότητα σε μια επιχείρηση ή σε έναν κλάδο ή στην οικονομία στο σύνολό της ανεξάρτητα από τις τιμές, δείχνει στη συνέχεια ότι, ακόμη κι αν ήταν δυνατός ένας τέτοιος υπολογισμός, η εξάρτηση των μισθών από την παραγωγικότητα μπορεί να εξειδικευθεί κατά ποικίλους τρόπους και, γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, όσο δεν έχει εξειδικευθεί, δεν λέει απολύτως τίποτα για τις επιπτώσεις που θα έχει στο εισόδημα των εργαζομένων και στην κατανομή του εισοδήματος σε μισθωτούς εργαζομένους και καπιταλιστές. Τέλος, από την ανάλυσή του των απόψεων του ΣΕΒ για τη σύνδεση μισθών και παραγωγικότητας συμπεραίνει ότι η επιδιωκόμενη από τους εργοδότες σύνδεση των μισθών με την παραγωγικότητα αποτελεί ένα σύστημα ατομικής ή

ομαδικής αμοιβής με το κομμάτι, το οποίο επιπλέον εισάγεται χωρίς στη διαμόρφωσή του να συμμετέχουν τα συνδικάτα.

Στο άρθρο της «Ο ρόλος της αυτόματης τιμαριθμικής αναπροσαρμογής στην εξέλιξη του εισοδήματος των εργαζομένων» η Θέμις Μίνογλου παρουσιάζει και αναλύει το σύστημα της ΑΤΑ και τις επιπτώσεις του στην εξέλιξη των εισοδημάτων των εργαζομένων. Παρουσιάζει τη γενική μορφή του συστήματος της ΑΤΑ που εισήχθη την 1.1.1982 και ισχύει μέχρι σήμερα καθώς και τις κατά καιρούς μετατροπές του. Ιδιαίτερη έμφαση δίνει η Θέμις Μίνογλου στις σημαντικές μεταβολές που έγιναν το 1983 και το 1985. Παραθέτει τις αυξήσεις της ΑΤΑ που δόθηκαν και τις αναπροσαρμογές των κλιμακίων καθώς και των αντίστοιχων ποσοστών χορήγησης ΑΤΑ που ισχυσαν για κάθε κλιμάκιο και με τη βοήθεια αριθμητικών παραδειγμάτων δείχνει, λαμβάνοντας υπόψη τις αυξήσεις του δείκτη τιμών καταναλωτή, τις μειώσεις που υπέστη το πραγματικό εισόδημα των εργαζομένων. Τις μεγαλύτερες απώλειες υπέστησαν οι εργαζόμενοι το 1983 και στο διάστημα 1986/87. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης του συστήματος της ΑΤΑ, την οποία δίνει η Θέμις Μίνογλου, συνοψίζονται στο ότι το σύστημα αυτό δεν χρησιμοποιήθηκε για την εξασφάλιση του εισοδήματος των εργαζομένων αλλά πολύ συχνά ως μέσο για την επίτευξη σκοπών της οικονομικής πολιτικής, οι οποίοι ήταν ταυτόσημοι με μια μείωση του πραγματικού εισοδήματος των εργαζομένων.

Τον τόμο κλείνει το άρθρο του Γιώργου Σταμάτη «Μη παραγωγική εργασία και “παραοικονομία”». Είναι αρκούντως γνωστές οι απόψεις πολλών δημοσιογράφων και κοινωνικών επιστημόνων και ορισμένες κατηγορίες εργαζομένων όπως αυτές των δημοσίων υπαλλήλων και των αυτοαπασχολούμενων, σύμφωνα με τις οποίες οι δραστηριότητες αυτών των εργαζομένων είναι παρασιτικές ή παραοικονομικές και, συνεπώς, θα πρέπει κατά κάποιο τρόπο να περιοριστούν και οι απασχολούμενοι σ’ αυτές να εργαστούν σε άλλους κλάδους της οικονομίας παραγωγικά. Ο Γιώργος Σταμάτης δείχνει ότι οι εργαζόμενοι αυτοί, οι οποίοι εκτελούν τις πλέον διαφορετικές χρήσιμες εργασίες, έχουν ένα μόνο κοινό χαρακτηριστικό: ότι δεν είναι υπαγμένοι στο κεφάλαιο και, συνεπώς, ότι το αίτημα να πάψουν να απασχολούνται όπου απασχολούνται σήμερα δεν σημαίνει τίποτε άλλο παρά να υπαχθούν κι αυτοί στο κεφάλαιο.

Απ’ όλα σχεδόν τα άρθρα του τόμου προκύπτει ότι η οικονομική πολιτική αντιμετώπισης της κρίσης που ασκήθηκε τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας συνιστά μια νεοφιλελεύθερη - συντηρητική οικονομική πολιτική εις βάρος των μισθωτών εργαζομένων. Στο γεγονός αυτό παραπέμπει και ο υπότιτλος του τόμου.

Το βιβλίο *Οικονομική κρίση και κρατική πολιτική* είναι ένα εξαιρετικά χρήσιμο βιβλίο όχι απλώς για οικονομολόγους και κοινωνικούς επιστήμονες, αλλά για όλους όσους από πολιτικούς λόγους ενδιαφέρονται για τα τόσο σημαντικά θέματα της οικονομικής κρίσης και της διαχείρισής της από το καπιταλιστικό κράτος.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΡΑΧΟΣ

ΒΑΣΙΛΙ ΚΑΝΤΙΝΣΚΙ: Χορίς τίτλο, 1918.